

55 DE ANI DE LA CREAREA TRATATULUI DE LA VARȘOVIA (1955-2010)

(I)

Constantin OLTEANU *

Résumé: 55 années de la création du Traité de Varsovie (1955-2010)

Dans l'article sont remarquées les circonstances internationales dans lesquelles est né le Pacte de Varsovie, ainsi que les préliminaires politiques, diplomatiques et militaires de l'Alliance.

En outre, sont présentées les structures politiques, militaires et diplomatiques du Pacte de Varsovie, les attributions, les compétences et leurs activités principales pendant les 36 ans de son existence.

Une importante partie est destinée aux relations inter-aliées et à la position singulière de Roumanie dans les problèmes de base de l'activité du Pacte de Varsovie.

Subsidiairement, il est souligné que l'armée roumaine a été la seule armée du Pacte de Varsovie, que, à côté des relations avec les alliés, avait entretenu des rapports productives avec les armées des uns des états membres du NATO, des pays neutres et non-alignés, situés sur tous les continents.

Mots-clés: *Le Pacte de Varsovie, la coalition militaire, les relations inter-aliée, identité nationale, Invasion militaire*

În zbuciumata lor istorie, românii au acumulat o valoroasă experiență militară. Obligați să lupte de cele mai multe ori cu adversari mult mai

* Generalul-colonel (r) dr., membru al Biroului Executiv al Societății de Științe Istorice din România, președinte al Filialei „Cercetare-Învățământ” din municipiul București. În calitate sa de ministru al apărării naționale (1980-1985) și de secretar al CC al PCR (1988-1989) a participat la numeroase activități ale Tratatului de la Varșovia, reușind să cunoască multe din intimitățile acestei Alianțe. A publicat mai multe lucrări, studii și articole pe această temă.

puternici, ei au fost nevoiți să coopereze, în plan militar, cu alte popoare¹. În consecință, românii au luat parte la diferite coaliții militare și la războaie de coaliție. În epocile modernă și contemporană, de exemplu, România a participat la patru războaie de coaliție: în 1877-1878, alături de Rusia, împotriva Imperiului otoman; în 1913, la cel de al doilea război balcanic, împreună cu Serbia, Muntenegru, Grecia și Turcia contra Bulgariei; în 1916-1919, la Primul Război Mondial, în cadrul Antantei, împotriva Puterilor Centrale; în al Doilea Război Mondial, în campania din est, (iunie 1941-august 1944), în cadrul Axei, în campania din vest, (august 1944-mai 1945) s-a alăturat Coaliției Națiunilor Unite, împotriva Germaniei și Ungariei. Totodată, în spațiul cronologic menționat, România a fost parte în următoarele coaliții politico-militare: „Tripla Alianță” (1883-1914), în „Antanta” (1916-1919), în „Mica Înțelegere” și „Înțelegerea Balcanică” în perioada interbelică; în „Axa Berlin-Roma-Tokio”, (noiembrie 1940-august 1944); în „Tratatul de la Varșovia”, (mai 1955-iulie 1991); în „Parteneriatul pentru pace” (1994-2004); în N.A.T.O. (aprilie 2004).

Împrejurările internaționale în care a luat ființă Organizația Tratatului de la Varșovia, ce va exista 36 de ani.

Abordarea acestei probleme impune schițarea sumară a tabloului general al lumii după încheierea, în anul 1945, a celui de la Doilea Război Mondial. Salvate de la dezastrul pe care li-l pregătise Axa, popoarele își puneau speranțe în continuarea și intensificarea cooperării dintre statele Coaliției Națiunilor Unite învingătoare, în special în înțelegerea dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică, țări care avuseseră rolul hotărâtor în deznodământul celei mai mari conflagrații a tuturor timpurilor. „La capătul celui de-al doilea război mondial – aprecia generalul american Dwight Eisenhower – Statele Unite și Uniunea Sovietică erau cele mai puternice state de pe glob”². După reputatul general, toate problemele cardinale ale contemporaneității, între care prioritară era permanentizarea păcii, depindeau de „capacitatea Estului și Vestului de a munci laolaltă în una și aceeași lume”³. Nici o altă contradicție pe plan internațional nu putea reprezenta o amenințare pentru unitatea și pacea mondială dacă între

¹ Vezi pe larg, Dr. Constantin Olteanu, „Coaliții politico-militare. Privire istorică”, Editura Fundației România de Măine, București, 1996.

² Dwight Eisenhower, *Cruciadă în Europa*, Editura Politică, București, 1975, p. 573.

³ *Ibidem*.

americani și sovietici se instaura un climat de încredere reciprocă”⁴. În realitate, după Conferința de pace, cooperarea dintre Puterile Aliate s-a deteriorat, situația evoluând periculos spre „Războiul rece”. Ca urmare, pentru aproape cinci decenii, lumea a fost divizată în blocuri militare și economice ostile. Aceste blocuri, situate pe poziții ideologice diametral opuse, motivate juridic, declarate defensive, susțineau tendințele de dominație mondială a liderilor lor: S.U.A., pe de o parte, și U.R.S.S., pe de alta. Pentru fenomenele negative generate de această competiție, S.U.A. și U.R.S.S. se vor învinui reciproc, de multe ori într-o formă lipsită de eleganță diplomatică, fiecare parte atribuind celeilalte toată răspunderea.

Prima coaliziție politico-militară postbelică cu caracter internațional a fost Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (Nord Atlantic Treaty Organization), N.A.T.O., fondată la 4 aprilie 1949, la Washington. Actul de constituire a fost semnat de reprezentanții guvernelor a 12 țări, respectiv miniștrii afacerilor externe din Anglia, Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia și Statele Unite ale Americii. În anul 1952 au aderat Turcia și Grecia, iar la 6 mai 1955, la zece ani de la terminarea războiului, Republica Federală a Germaniei a fost invitată și s-a alăturat N.A.T.O. Spania a aderat în anul 1982, devenind cel de al 16-lea stat al Alianței. După cum se cunoaște, la 12 martie 1999, au fost integrate trei noi state, Cehia, Polonia și Ungaria, acțiune ce a reprezentat primul pas în extinderea Pactului Atlanticului de Nord spre estul Europei, prin includerea celor trei țări care participaseră la Tratatul de la Varșovia.

Scopul politico-strategic al N.A.T.O. a fost definit cât se poate de clar de ex-senatorul american Hamilton Fish: „Am susținut Organizația Tratatului Nord-Atlantic, considerând necesară ridicarea unei bariere solide în calea expansiunii comunismului în Europa”⁵. După N.A.T.O. au fost înființate și alte alianțe militare în diferite zone ale lumii: ANZUS (1951), SEATO (1954), CENTO (1955).

Din preliminariile politice, diplomatice și militare ale fondării Tratatului de la Varșovia. Primele elemente în acest sens pot fi considerate prevederile tratatelor bilaterale de prietenie, colaborare și asistență mutuală încheiate între majoritatea statelor care peste câțiva ani aveau să devină

⁴ *Ibidem*

⁵ Hamilton Fish, „*Pearl Harbor, Ialta și trădarea Europei*”, Editura Venus, București, 1991, p. 7.

parteneri în cadrul Tratatului de la Varșovia. Respectivetele tratate exprimau dorința statelor semnatare de a întări relațiile de prietenie și de colaborare dintre ele în interesul dezvoltării lor și, în același timp, dorința de a crea alianțe defensive bilaterale, împotriva pericolului unei agresiuni, în primul rând din partea Germaniei. În acest scop, tratatele în cauză înscrisu angajamentul părților, cum se va observa, de a lua măsuri în comun pentru înlăturarea oricărei amenințări din partea Germaniei sau a oricărui alt stat care s-ar uni cu Germania. Părțile contractante se angajau, totodată, să nu încheie nici o alianță și să nu participe la nici o coaliție și nici la acțiuni sau măsuri îndreptate împotriva celorlalte părți. Tratatul încheiat de România cu Bulgaria, la 16 februarie 1948, de exemplu, pe lângă clauzele cu caracter politico-economic, cuprindea prevederi referitoare la apărarea comună împotriva unei eventuale agresiuni. Astfel, la articolul 2 din Tratat se preciza că „Înaltele Părți Contractante vor lua de comun acord toate măsurile necesare pentru a garanta securitatea, independența națională și integritatea lor teritorială. În consecință, ele se vor înțelege asupra tuturor chestiunilor internaționale importante care ating interesele celor două țări sau interesele păcii și ale colaborării internaționale și vor acționa în spiritul Chartei Națiunilor Unite”⁶. Conținutul articolului 3 este și mai explicit, menționând: „În cazul în care Germania sau un al treilea stat ar săvârși o agresiune împotriva uneia din Înaltele Părți Contractante în scopul de a-i primejdui independența națională, de a-i aservi sau a-i răpi o parte din teritoriu, cealaltă Înalță Parte Contractantă va acorda fără întârziere părții atacate ajutor militar sau de orice altă natură prin toate mijloacele de care dispune”⁷.

Tratatele încheiate de România cu Ungaria, Uniunea Sovietică și Cehoslovacia în același an, 1948, în privința clauzelor cu tentă militară, au un conținut asemănător. Luăm ca exemplu, Tratatul încheiat între România și Uniunea Sovietică, la 4 februarie 1948, la Moscova, care stipula: „Înaltele Părți Contractante se obligă să ia în comun toate măsurile care se află la dispoziție împotriva oricărei amenințări de repetare a agresiunii din partea Germaniei sau oricărui alt stat care s-ar uni cu Germania, direct sau indirect sau în orice altă formă”. De asemenea, Tratatul prevedea că „Fiecare din Înaltele Părți Contractante se obligă să nu încheie nici o alianță și să nu ia parte la nici o coaliție și nici la acțiuni sau măsuri îndreptate împotriva celeilalte Înalte Părți Contractante”.

⁶ „Scânteia” nr. 102 din 19 ianuarie 1948.

⁷ *Ibidem*.

Un moment important pe calea spre o coaliție politico-militară a statelor europene aflate în sfera de influență sovietică l-a constituit întrunirea de la Moscova din 9-12 ianuarie 1951. La această consfătuire, inițiată și prezidată de I.V.Stalin, au luat parte reprezentanți ai Bulgariei, Cehoslovaciei, Poloniei, României, Ungariei și Uniunii Sovietice. Din partea României au participat Gheorghe Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș. În cadrul întâlnirii, liderul sovietic a prezentat o amplă expunere asupra situației politico-militare globale și continentale, punând accentul pe raportul de forțe în plan militar la nivel mondial și european, ca suport pentru măsurile pe care partea sovietică le elaborase deja privind o acțiune în comun. Toți reprezentanții țărilor participante la întrunire s-au aliniat fără rezerve aprecierilor și propunerilor sovietice.

Ca urmare, s-a hotărât: majorarea efectivelor armatelor statelor prezente la întrunire, atât cele din timp de pace, cât și cele prevăzute la război; creșterea gradului de înzestrare a armatelor cu armament și tehnică de luptă, de proveniență sovietică. Pentru România, după ce s-au vehiculat diferite cifre, în final, au fost fixate următoarele efective: 250.000 de oameni în timp de pace, depășind substanțial prevederile Tratatului de pace din 1947, precum și 600.000 de oameni în caz de război. Cum menționam, cele stabilite în cadrul consfătuirii din ianuarie 1951 de la Moscova reprezentau, în fapt, un program conceput și prezentat de partea sovietică, vizând structurarea, dotarea și dirijarea armatelor țărilor prezente la acea întrunire. Pentru a urmări materializarea măsurilor convenite, s-a hotărât crearea unui organism politico-militar, numit „Comitet de coordonare”. Componerea de principiu și competențele acestei structuri au fost prezentate la reuniune de către mareșalul M.A.Vasilievski, care atunci deținea funcția de ministru al apărării al U.R.S.S. Propunerile mareșalului sovietic au fost aprobate în unanimitate de participanți⁸.

Un alt fapt care se înscrie în ceea ce considerăm preliminarile Organizației Tratatului de la Varșovia l-a constituit Nota adresată de guvernul sovietic, la 31 martie 1954, guvernelor S.U.A., Marii Britanii și Franței prin care Uniunea Sovietică cerea, între altele, să discute cu guvernele interesate aderarea sa la N.A.T.O. Concret, Veaceslav Molotov, ministrul afacerilor externe al U.R.S.S., a convocat ambasadorii celor trei state menționate și le-a remis note cu conținut similar adresate guvernelor celor trei mari puteri. În Nota guvernului sovietic, după o amplă înfățișare a situației politico-militare mondiale și continentale, după ce se atrăgea atenția

⁸ Revista „Dosarele istoriei” nr.8(60)/2001, p. 4.

asupra pericolului pe care îl reprezenta folosirea armei atomice, se propunea crearea unui sistem de securitate colectivă în Europa, precum și încheierea Tratatului de pace cu cele două state germane – Republica Federală a Germaniei și Republica Democrată Germană. Nota guvernului sovietic ținea să sublinieze că la sistemul de securitate europeană trebuie să participe și S.U.A. având în vedere că în cel de-al Doilea Război Mondial acestea făcuseră parte din coaliția antifascistă. În felul acesta, considerau autorii Notei, S.U.A. s-ar afla într-un sistem de securitate colectivă împreună cu foștii aliați din timpul războiului.

În continuare, după ce se afirma că poziția guvernului sovietic față de Tratatul Nord-Atlantic este binecunoscută, în sensul că U.R.S.S. considera că N.A.T.O. este îndreptat împotriva sa, Nota menționa că pentru a-și pierde acest caracter ar trebui ca la el să participe „*toate marile puteri care au făcut parte din coaliția antifascistă*”. În ce privește exprimarea dorinței Uniunii Sovietice de a adera la N.A.T.O., în Notă se sublinia că „*Guvernul sovietic declară că este gata să examineze împreună cu guvernele interesate participarea U.R.S.S. la Tratatul Nord-Atlantic*”⁹ La 7 mai 1954, S.U.A., Anglia și Franța, printr-o Notă comună, au respins propunerile Uniunii Sovietice cuprinse în Nota din 31 martie 1954.

În ianuarie 1953 și în februarie 1954, la Berlin, s-au întrunit miniștri afacerilor externe ai Uniunii Sovietice, Angliei și Franței, care au discutat problema realizării unui Tratat european cu privire la securitatea colectivă pe continent, acțiuni care nu au dus la o înțelegere. Ca urmare, s-a accentuat pregătirea pentru realizarea unei alianțe distincte din care urma să facă parte Uniunea Sovietică și sateliții ei europeni. Pe această linie se înscriu câteva activități politico-diplomatice. Între 29 noiembrie – 2 decembrie 1954, a avut loc, la Moscova, Consfătuirea reprezentanților U.R.S.S., Poloniei, Cehoslovaciei, Bulgariei, R.D.Germane, României, Ungariei și Albaniei. Ca observator a participat un reprezentant al Chinei. La această întrunire s-a examinat pe larg situația politico-militară din Europa, exprimându-se îngrijorarea în legătură cu deciziile adoptate de N.A.T.O., la Paris, în octombrie 1954, îndeosebi cea referitoare la primirea în Alianța Nord-Atlantică a R.F. a Germaniei, menționându-se că, în consecință, părțile participante vor stabili măsuri corespunzătoare în domeniul militar. La 11 mai 1955 s-a ținut a doua Consfătuire a celor opt state menționate, de

⁹ Florian Gârz, *Expansiunea spre est a N.A.T.O.*, Editura Coruț Pavel, București, 1997, p. 43.

această dată la Varșovia, care a luat în discuție situația creată pe continentul european.

Înființarea Organizației Tratatului de la Varșovia. După trei zile de dezbateri, la 14 mai 1955, la Varșovia, a fost semnat „**Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală**”, între Albania (care din martie 1961 nu va mai participa la activitățile structurilor Alianței, iar la 13 septembrie 1968 se va retrage din Tratat), Bulgaria, Cehoslovacia, R.D.Germană, Polonia, România, Ungaria și Uniunea Sovietică.-coalțiie politico-militară defensivă, care avea să intre în istorie sub denumirea de „**Tratatul de la Varșovia**”. Din partea României, Tratatul a fost semnat de Gheorghe Gheorghiu-Dej, președinte al Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române. Statele semnatare au ratificat Tratatul, consfințind prin aceasta forța lui juridică, iar în conformitate cu articolul 6, Polonia a devenit depozitarul documentelor. România a devenit parte la Tratat prin ratificarea acestuia la 3 iunie 1955. Tratatul, intrat în vigoare la 4 iunie 1955, avea o durată de valabilitate de 20 de ani cu prelungire automată pe încă 10 ani pentru statul sau statele care, cu un an înaintea expirării termenului, nu vor prezenta guvernului Poloniei, depozitarul documentelor, o declarație de denunțare a sa.

Existența în Europa, la un deceniu de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, a două coaliții politico-militare, rivale a devenit o realitate de care statele trebuiau să țină seama în conceperea și desfășurarea politicii lor externe. Blocurile militare au dus la intensificarea cursei înarmărilor, inclusiv a celei nucleare, pe continentul european acumulându-se mari forțe de distrugere. Pentru evitarea unor confruntări catastrofale, pentru asigurarea păcii, se impunea realizarea unui sistem de securitate colectivă în Europa și desființarea celor două blocuri militare.

În aceste circumstanțe, România s-a afirmat ca un factor activ în susținerea ideii ca până la îndeplinirea acestui deziderat trebuiau însă luate unele măsuri care să vizeze reducerea activităților cu caracter militar ale celor două coaliții ostile, desființarea bazelor militare și retragerea trupelor străine de pe teritoriul altor state, crearea unor zone lipsite de arme de nimicire în masă, reducerea efectivelor și a cheltuielilor militare, renunțarea la manevre și alte demonstrații militare de orice fel. Întrucât nu s-a ajuns la consens, nici una din aceste acțiuni nu s-a finalizat.

*Caracterul și organizarea politico-militară a Tratatului de la Varșovia*¹⁰. Conceput ca o alianță politico-militară defensivă între state suverane, independente și egale în drepturi, Tratatul încheiat la Varșovia a stipulat că țările participante vor dezvolta relații reciproce de prietenie și colaborare în conformitate cu principiile respectării independenței și suveranității statelor și neamestecului în treburile interne, însă, dacă se are în vedere intervenția militară a Uniunii Sovietice în Ungaria (1956), precum și invazia celor cinci state (Uniunea Sovietică, Bulgaria, R.D.Germană, Polonia și Ungaria) în Cehoslovacia (1968), se poate aprecia cum au fost respectate aceste principii.

Scopurile declarate ale Alianței au fost astfel formulate în documentul care s-a aflat la baza constituirii și activității Organizației Tratatului de la Varșovia: „Părțile contractante se arată în articolul 1-se obligă ca, în conformitate cu Charta Organizației Națiunilor Unite, să se abțină, în relațiile internaționale, de la amenințarea cu forța sau de la folosirea ei și să rezolve litigiile lor internaționale prin mijloace pașnice, în așa fel încât să nu pericliteze pacea și securitatea internațională”, iar la articolul 2 se declară că aliații „sunt gata să participe, în spiritul unei colaborări sincere la toate acțiunile internaționale având drept scop asigurarea păcii și securității internaționale” și „vor depune eforturi pentru ca, în înțelegere cu alte state care vor dori să colaboreze în această direcție, să ia măsuri eficiente în vederea reducerii generale a armamentelor și a interzicerii armelor atomice, cu hidrogen și a altor tipuri de arme de exterminare în masă”.

În conformitate cu articolul 3, participanții la Alianță urmau a se „consulta neîntârziat, în interesul asigurării apărării comune și menținerii păcii și securității, ori de câte ori se va ivi primejdia unui atac armat împotriva unuia sau mai multor state participante la Tratat”. În cazul unui atac în Europa din partea unui stat sau grup de state împotriva unuia sau mai multor state semnatare ale Tratatului, articolul 4 prevedea că „Fiecare stat semnatar al Tratatului, în cadrul exercitării dreptului de autoapărare individuală sau colectivă, în conformitate cu articolul 51 al Chartei Organizației Națiunilor Unite, va acorda statului sau statelor care au fost supuse unui asemenea atac ajutor imediat, în mod individual și, în înțelegere cu celelalte state participante la Tratat, prin toate mijloacele care i se par necesare, inclusiv folosirea forței armate. Statele semnatare ale Tratatului se

¹⁰ În detaliu, vezi general-colonel (r) dr. Constantin Olteanu, colonel (r) dr. Alesandru Duțu, general-maior (r) Constantin Antip, „România și Tratatul de la Varșovia”, Editura PRO HISTORIA, București, 2005.

vor consulta imediat asupra măsurilor ce trebuie luate în comun în scopul restabilirii și menținerii păcii și securității internaționale. Potrivit prevederilor Chartei Organizației Națiunilor Unite, Consiliul de Securitate va fi informat asupra măsurilor luate în baza prezentului articol. Aceste măsuri vor fi sistate îndată ce Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru restabilirea și menținerea păcii și securității internaționale”. În sfârșit, este de menționat și articolul 7 din Tratat, care obligă părțile contractante „Să nu ia parte la nici un fel de coaliții sau alianțe și să nu încheie nici un fel de acorduri ale căror scopuri ar fi în contradicție cu prezentul Tratat”. Ca și N.A.T.O., Tratatul de la Varșovia declara că nu se constituie într-un bloc politico-militar închis. „Prezentul Tratat-preciza articolul 9 – este deschis și altor state, indiferent de orânduirea lor socială și de stat, care vor declara că sunt gata ca, participând la Prezentul Tratat să contribuie la unirea eforturilor statelor iubitoare de pace în scopul asigurării păcii și securității popoarelor”.

Structurile de bază politico-militare ale Tratatului de la Varșovia. În temeiul prevederilor textului Tratatului, al altor documente convenite pe parcurs, în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia s-au constituit structuri politice și militare.

Structuri cu caracter politic.

Comitetul Politic Consultativ constituia principalul organ cu atribuții decizionale. A luat ființă în conformitate cu prevederile articolului 6 din Tratat, în care se arăta: „În scopul îndeplinirii consultărilor prevăzute în prezentul Tratat...se crează un Comitet Politic Consultativ, în care fiecare stat semnatar al Tratatului va fi reprezentat...Pentru asigurarea organizării și desfășurării activităților Comitetul poate crea organele auxiliare care s-ar dovedi necesare”. În fapt, Comitetul Politic Consultativ a luat ființă la Consfătuirea de la Praga, din 27-28 ianuarie 1956, întrunire la care a fost prezent și un reprezentant al Chinei, ca observator. Acest organ era constituit din șefii statelor participante la Alianță, iar la ședințele sale luau parte și prim-miniștrii, miniștrii afacerilor externe, secretarii partidelor comuniste sau muncitorești cu relațiile externe din țările respective, comandantul-șef al Forțelor Armate Unite ale Tratatului de la Varșovia și șeful Statului Major al Forțelor Armate Unite. Începând cu anul 1980, la lucrările Comitetului Politic Consultativ au participat și miniștrii apărării din statele aliate.

La Consfătuirea de la Praga s-au stabilit următoarele: Comitetul Politic Consultativ să se întrunească atunci când este necesar, dar nu mai rar de două ori pe an (când situația a impus-o, s-au desfășurat și consfătuiri extraordinare); ședințele să fie deschise și închise de șeful statului gazdă și prezidate pe rând de reprezentanții fiecărui stat. S-a hotărât, de asemenea, ca pe lângă Comitetul Politic Consultativ să funcționeze, ca organe auxiliare cu sediul la Moscova, o Comisie permanentă, având ca sarcină să elaboreze recomandări în probleme de politică externă, și un Secretariat Unit, cu atribuții tehnico-organizatorice, alcătuit din reprezentanți ai tuturor statelor aliate. Comitetul Politic Consultativ examinează situația politico-militară din Europa și din lume, problemele comune privind capacitatea de apărare și organizarea Forțelor Armate Unite ale statelor participante la Tratat, asculta rapoartele comandantului-șef, referitoare la activitatea desfășurată de Comandament pe timp de un an și adoptă hotărârile corespunzătoare. Numirea comandantului-șef al Forțelor Armate Unite și a șefului Statului Major, precum și a altor cadre din Comandamentul Forțelor Armate Unite reprezintă, de asemenea, un atribut important al Comitetului Politic Consultativ. În prezentul articol ne propunem să ne referim numai la unele din consfătuirile Comitetului Politic Consultativ, care au o anumită relevanță politico-militară.

Pentru noi, românii, o însemnătate aparte a avut-o consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din 24 mai 1958, de la Moscova, întrucât acolo s-a hotărât retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României. A fost un eveniment istoric, un triumf al politicii și diplomației românești. Acțiunea a fost plasată în contextul unei noi reduceri, suplimentare, față de 1955, a efectivelor militare ale țărilor participante la Tratatul de la Varșovia: Uniunea Sovietică, cu 300.000 de oameni, alți cinci aliați cu 119.000 de oameni, din care, România cu 55.000, Bulgaria cu 23.000, Polonia cu 20.000, Cehoslovacia cu 20.000 și Albania cu 1.000 de oameni¹¹.

În raportul prezentat la această consfătuire de comandantul-șef al Forțelor Armate Unite, mareșalul Ivan Konev, primul care a deținut această funcție, se menționa propunerea de retragere a trupelor sovietice din România. Comunicatul adoptat în acest sens preciza: „*Comitetul Politic Consultativ a aprobat propunerea guvernului Uniunii Sovietice, pusă de acord cu guvernul Republicii Populare Române, cu privire la retragerea în viitorul apropiat de pe teritoriul Republicii Populare Române a trupelor*

¹¹ Tratatul de la Varșovia, *Culegere de documente, 1955-1980*, Editura Politică, București, 1981, p. 155.

sovietice care se află acolo în conformitate cu Tratatul de la Varșovia". Această formulare conținea două inexactități: prima – Uniunea Sovietică își asuma inițiativa măsurii ca un gest de bunăvoință; a doua-se eluda realitatea că trupele sovietice staționau pe teritoriul țării noastre, sub diferite motive, încă din 1944, și nu din 1955, anul când a luat ființă Tratatul de la Varșovia. Însă, indiferent de aceste motivații, retragerea trupelor sovietice din țara noastră a reprezentat o performanță diplomatică românească, cu urmări benefice pentru afirmarea României, atât în relațiile interaliate, cât și în plan mai larg, internațional.

Tot cu prilejul consfătuirii de la Moscova, din 24 mai 1958, Comitetul Politic Consultativ a propus statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice încheierea unui Pact de neagresiune între țările participante la Tratatul de la Varșovia și cele cuprinse în N.A.T.O., pentru atenuarea fricțiunilor care apar și pentru a nu permite contradicțiilor între cele două mari grupări de forțe să degenereze într-un conflict militar.

Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din 27-28 aprilie 1959, cea din 4 februarie 1960, precum și consfătuirile din 28-29 martie 1961 și 7 ianuarie 1962, toate desfășurate la Moscova, au analizat problema germană, încheierea unui Tratat între cele două state germane, securitatea europeană, situația din Orient. În deceniile al șaptelea și al optulea, Comitetul Politic Consultativ a analizat, cu prioritate, în consfătuirile sale, pe lângă problemele ordinare, securitatea europeană și internațională, dezarmarea, războiul din Vietnam etc. Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din 4-6 iulie 1966 de la București, prin problemele dezbătute și documentele adoptate a avut o mare importanță. În Declarația adoptată, pe baza analizei situației create după al Doilea Război Mondial, se propuneau măsuri pentru a se ajunge la asigurarea securității europene: lichidarea bazelor militare străine, amplasate în diferite țări, retragerea trupelor de pe teritoriile altor state în limitele frontierelor lor naționale; reducerea forțelor armate ale ambelor state germane și rezolvarea pașnică a problemei germane; crearea unor zone denuclearizate; inviolabilitatea frontierelor; convocarea unei conferințe general-europene¹². „Convocarea conferinței în problema securității și colaborării europene-se sublinia în Declarație-ar putea contribui la crearea în Europa a unui sistem de securitate colectivă și ar constitui un mare eveniment în istoria contemporană a Europei”. Această Conferință, care va rezolva multe probleme și va da multe speranțe, a avut loc, așa cum se cunoaște, în anul 1975, la Helsinki.

¹² Idem, p. 225-227.

În hotărârile adoptate în cadrul consfătuirilor Comitetului Politic Consultativ, care s-au ținut în perioada ce a urmat acestui moment, au fost înscrise importante obiective, îndeosebi dezarmarea, asigurarea păcii, securității și cooperării. De exemplu, în Declarația adoptată la reuniunea Comitetului Politic Consultativ la întrunirea de la Varșovia din 14-15 mai 1980, se sublinia: „Statele participante la Tratatul de la Varșovia declară din nou că ele nu au urmărit și nu vor urmări niciodată supremația militară; ele se pronunță, în mod constant, pentru ca echilibrul militar să se asigure la niveluri cât mai scăzute, pentru reducerea și lichidarea confruntării militare în Europa. Ele nu au, nu au avut și nu vor avea altă doctrină strategică decât cea a apărării”. La această întrunire la vârf din capitala Poloniei s-a marcat și aniversarea a 25 de ani de la înființarea Tratatului de la Varșovia și s-au aprobat și semnat documentele ce cuprindeau orientările și obiectivele politico-militare ale Alianței pentru următorii cinci ani. Începând din anul 1980, la reuniunile Comitetului Politic Consultativ au fost prezenți, cum menționam, și miniștrii apărării, astfel că la aceste activități participau trei organe ale Tratatului de la Varșovia: Comitetul Politic Consultativ, Comitetul Miniștrilor Apărării și Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe.

Dintre consfătuirile Comitetului Politic Consultativ care au avut loc în deceniul al nouălea ne referim numai la câteva din acestea. Rețin, astfel, atenția întrunirile din 1983: cea ordinară, de la Praga, din 3-5 ianuarie și cea extraordinară, de la Moscova, din 28 iunie. Întrunirea de la Praga a fost marcată de dezbaterile măsurii întreprinse de N.A.T.O cu privire la amplasarea a 572 de rachete balistice americane de tipul „*PERSHING-2*” cu rază medie de acțiune și rachete cu aripi cu baza la sol, având încărcătură nucleară, cu raza de acțiune până la 2.500 km, în unele țări din vestul Europei. Aceste rachete puteau lovi obiective de pe toată partea europeană a U.R.S.S. Fiind destinate realizării primei lovituri nucleare, rachetele „*PERSHING-2*” aveau calitatea de a zbura cu viteză mare, nedepășind timpul de 14 minute până la cel mai îndepărtat punct de lovire. Erau periculoase și rachetele cu aripi, prevăzute pentru zbor scurt, la joasă înălțime și care nu puteau fi detectate de mijloacele de radiolocație de atunci și distruse. În această acțiune, S.U.A. au colaborat cu guvernele R.F. a Germaniei, Angliei și Italiei. Prin instalarea acestor rachete s-a urmărit modificarea raportului de forțe în Europa, în favoarea N.A.T.O.¹³.

¹³ Mareșal al Uniunii Sovietice, Viktor Kulikov, „Scut de nădejde al păcii și socialismului”, p. 94-95.

A doua Consfătuire a Comitetului Politic Consultativ din 1983, extraordinară, a avut loc la 28 iunie, la Moscova, la 6 luni de la cea care se ținuse la Praga, iar sub aspect tematic reprezenta o continuare a acesteia. Principala problemă dezbătută a fost cea cu privire la amplasarea de rachete sovietice cu rază medie de acțiune în Ungaria, Cehoslovacia și R.D.Germană, ca răspuns la acțiunea similară întreprinsă de N.A.T.O. în vestul continentului european. În cadrul acestei întâlniri, Iuri Andropov, secretarul general de atunci la P.C.U.S., a pus direct problema amplasării rachetelor sovietice cu rază medie de acțiune, argumentând necesitatea acestei măsuri. Șefii delegațiilor țărilor vizate – Ungaria, Cehoslovacia și R.D.Germană-Kadar, Husak și Honeker, și-au exprimat acordul necondiționat. Această poziție se explică și prin faptul că pe teritoriul celor trei state se aflau trupe sovietice. Singura delegație ce s-a opus cu energie, prin conducătorul ei¹⁴, a fost cea română, care a subliniat din nou că prin această măsură se amplifică încordarea internațională, se accelerează cursa înarmărilor, se crează noi obstacole în calea destinderii, se îndepărtează obiectivul înțelegerii. Din păcate, glasul rațional al României nu a fost receptat. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a validat însă atitudinea țării noastre. Declarându-se împotriva instalării rachetelor sovietice pe teritoriile celor trei state aliate, România nu era de acord nici cu măsura întreprinsă de S.U.A. de a amplasa pe teritoriile unor state membre N.A.T.O. din Europa rachete cu rază medie de acțiune cu încărcături nucleare. Țara noastră se pronunța pentru acțiuni politico-diplomatice în vederea ajungerii la o înțelegere între cele două coalitii-N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia-ca ambele blocuri să renunțe la instalarea respectivelor rachete.

În anul 1985, au avut loc, ca și în 1983, două ședințe ale Comitetului Politic Consultativ: la Varșovia, în aprilie, și la Sofia, în octombrie. Întâlnirea din capitala poloneză a avut un caracter predominant festiv, fiind dedicată în bună parte aniversării a 30 de ani de la înființarea Tratatului de la Varșovia, dar a constituit și cadrul unei analize a situației politico-militare din Europa și din lume. În comunicatul dat publicității la încheierea Consfătuirii Comitetului Politic Consultativ de la Varșovia, printre altele se menționa: “Participanții au examinat problema prelungirii duratei

¹⁴ Componenta delegației României la această Consfătuire a fost identică cu cea de la Consfătuirea de la Praga: Nicolae Ceaușescu, șeful delegației, Constantin Dăscălescu, primul-ministru, Miu Dobrescu, secretar al CC al PCR cu relații externe, general-colonel dr. Constantin Olteanu, ministrul apărării naționale, Ștefan Andrei, ministrul afacerilor externe.

valabilității Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală, încheiat la Varșovia la 14 mai 1955, și au semnat Protocolul privind prelungirea Tratatului pe următorii 20 de ani și, ulterior, pe încă 10 ani. Ei au făcut, de asemenea, un schimb de păreri cu privire la problemele actuale ale politicii europene și mondiale. Statele reprezentate la întâlnire militează pentru dezvoltarea unei colaborări internaționale și multilaterale egale în drepturi și reciproc avantajoase. Ele nu au fost niciodată adepte ale divizării Europei și lumii în blocuri militare opuse. Ele se pronunță și în prezent pentru desființarea simultană a alianței lor și a blocului nord-atlantic și, ca un prim pas, a organizațiilor lor militare”¹⁵. Cum rezultă și din cele arătate mai înainte, imprimarea unui caracter preponderent politic activității Tratatului de la Varșovia era un deziderat pentru care România acționa de mai mulți ani. Totodată, în comunicatul amintit se menționa că țările “reprezentate la întâlnire sunt gata să dezvolte dialogul constructiv cu toate celelalte state într-un spirit de bunăvoință și încredere, să desfășoare o largă conlucrare internațională în interesul asigurării păcii și securității generale”¹⁶.

În zilele de 22-23 octombrie 1985, la Sofia, s-a întrunit Comitetul Politic Consultativ, în Consfătuirea ordinară anuală. Comunicatul Consfătuirii menționa că “Principala atenție este acordată sarcinilor păcii, pentru preîntâmpinarea cursei înarmărilor în cosmos și încetarea acesteia pe pământ, pentru o cotitură spre mai bine în evoluția situației din Europa și din întreaga lume, pentru revenirea relațiilor interstatale pe făgașul destinderii, colaborării și coexistenței pașnice”¹⁷. Ca la aproape toate consfătuirile, și de această dată, în ultima zi a întrunirii, a avut loc o reuniune restrânsă a șefilor delegațiilor. Dacă la Varșovia, în aprilie 1985, Mihail Gorbaciov accentuase problemele europene care se înscriau în concepția lui referitoare la Europa „Casa comună”, la care Nicolae Ceaușescu a replicat: „depinde la ce etaj locuiește fiecare”, la Sofia, liderul sovietic a insistat asupra unei „noi viziuni” privind fenomenele politice, economice și sociale ale socialismului, cunoscută sub denumirea de „Perestroika”.

Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din mai 1987, de la Berlin, pe lângă examinarea situației politice continentale și globale, a adoptat doctrina militară a statelor participante la Tratatul de la Varșovia. În documentul ce poartă semnătura șefilor de atunci ai statelor participante la Tratat, care a marcat consacrarea oficială a noii orientări doctrinare, se

¹⁵ „România Liberă” din 27 mai 1985.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ „România Liberă” din 14 octombrie 1985.

menționa că „Doctrina militară a statelor participante la Tratatul de la Varșovia este strict defensivă, pornește de la faptul că, în condițiile actuale, recurgerea la calea militară pentru rezolvarea oricărei probleme litigioase este de neconceput”¹⁸.

În anul 1989, Comitetul Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia a avut două întruniri: 8-10 iulie, la București, în timpul căreia s-au manifestat acute controverse în plan politic, generate, în principal, de poziția lui Mihail Gorbaciov, care exercita presiuni asupra tuturor aliaților pentru a se alinia concepțiilor lui.

În ziua de 4 decembrie 1989, a avut loc, la Moscova, întâlnirea Comitetului Politic Consultativ, convocată special în scopul informării, de către Mihail Gorbaciov, a participanților la Tratatul de la Varșovia asupra rezultatelor discuțiilor ce avuseseră loc între el și G. Bush, în Malta, în zilele de 2-4 decembrie¹⁹. Aceasta a fost, de fapt, mai mult o convocare din partea lui M. Gorbaciov, care stabilise împreună cu președintele S.U.A. ca, la întoarcere, fiecare să-și informeze aliații: Gorbaciov, la Moscova, Bush, la Bruxelles. Spre deosebire de consfăturile obișnuite ale Comitetului Politic Consultativ, de această dată, miniștrii apărării nu au luat parte. Sovieticii au sugerat, prin ambasadorii lor, ca delegațiile ce vor participa să fie formate din: secretarii generali ai partidelor, primii-miniștri ai guvernelor, secretarii Comitetelor Centrale cu relațiile externe, miniștrii afacerilor externe. După câteva runde de discuții în Comitetul Politic Executiv al CC la PCR, în legătură cu componența delegației s-a ajuns la formula: Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, șeful delegației, Constantin Dăscălescu, primul-ministru al guvernului, Constantin Olteanu, secretar al CC al PCR cu relațiile externe, Ion Stoian, ministrul afacerilor externe.

Întrunirea a avut loc în jurul orelor 16.00, ora Moscovei. Tensiunea era maximă, toți așteptau cu nerăbdare să afle ce va spune M.Gorbaciov. Informarea s-a dovedit însă a fi o banală formalitate, neaducând nimic nou în comparație cu ceea ce se cunoștea din mass-media în legătură cu convorbirile sovieto-americane din Malta. Secretarul general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice a înfățișat celor prezenți unele considerații

¹⁸ Viktor Kulikov, „Doctrina păcii”, Editura Agenției de Presă Novosti, Moscova, 1988, p. 106.

¹⁹ Cunosc detaliile privind pregătirea și desfășurarea respectivei consfătuiri, întrucât m-am ocupat direct de aceasta și apoi am participat la întrunirea de la Moscova în calitate pe care o aveam atunci, de secretar al CC al PCR cu relațiile externe. Pentru o informare mai pe larg vezi general-colonel (r) dr. Constantin Olteanu, „România. O voce distinctă în Tratatul de la Varșovia”, Editura ALDO, București, 1999.